

פרק ד / ברוריה בן-דוד (וייס)

האויב הפעם לא היה אויב שפלש מן החוץ ככושן רשעתיים שבא מארם נהריים, או עגלון מלך מואב שבא מעבר הירדן המזרחי, אלא אויב ששכן בארץ יבין מלך כנען.

היכן שלט יבין?

בחצור, העיר שהייתה ראש כל ממלכות הכנענים "והוא יושב בחרשת הגוים" (ד ב).

באיזה הקשר קראנו על חצור בספר יהושע?

היושע שרף את חצור והרג את יבין מלכה (יהו' יא א-יא). מסתבר שלאחר זמן מה בנו אותה הכנענים שוב והמליכו עליה אחד מצאצאי יבין הראשון שנקרא אף הוא יבין.

במה הייתה חשיבותה של חצור?

היא שלטה במעברות הירדן הסמוכים לגשר בנות יעקב, שבהן עברו שיירות מארם נהרים סוריה דרך ארץ ישראל וחוף הים למצרים. המסחר היה נתון ברשותו של יבין והעשיר אותו עושר רב, כי חצור וחרשת הגוים (שער העמקים של ימינו) שהייתה במעבר שבין עמק יזרעאל לעמק זבולון היו בידיה.

על אלו שבטים השתלט יבין מלך כנען?

נפתלי, זבולון ויששכר.

מדוע לא העזו להתנגד לו ?

כי תשע מאות רכב ברזל לו. גדודיו הטילו אימה על ישראל ומלאו את הארץ חמס.

היזמה למלחמת שחרור מהכנענים יצאה דווקא מדבורה שישבה בהר אפרים דרומית לבית אל, כלומר: מדרומה של הממלכה הכנענית ורחוק למדי ממנה. השפעתה על שבטי ישראל הייתה גדולה והיא הייתה מסוגלת לעורר בהם שוב את ההתלהבות של דור הכיבוש ולהובילם למלחמה. מוצאה השבטי אינו ידוע במדויק. יש הסוברים שהייתה משבט אפרים שכבש את בית אל היא לוז, ויש הסוברים שהייתה משבט יששכר. במניין השבטים שהשתתפו במלחמה נזכרים דבורה וברק יחד עם שבט יששכר. "ושרי ביששכר עם דבורה ויששכר כן ברק בעמק שלח ברגליו" (ה, טו). יש המסיקים מכך שדבורה הייתה בת שבט יששכר, כי בנחלת יששכר יש עיר בשם דברת. דבורה הייתה שופטת בין שבטית, שופטת את ישראל (ד, ד), "אם בישראל" (ה, ז).

היא יושבה תמיד תחת תומר שנקרא על שמה "תמר דבורה". יש אומרים שהתומר נקרא על שם דבורה מינקת רבקה שמתה ליד בית אל ונקברה שם (בר' לה, ח), אלא ששם כתוב: "ותקבר מתחת לבית אל תחת האלון".

מה מייחד את דבורה מכל השופטים?

היא הייתה אישה.

היא הייתה נביאה "ודבורה אשה נביאה" (פס' ד). בתלמוד ובמדרש נחשבת דבורה לאחת משבע נביאות שקמו לישראל (מסכת מגילה יד ע"א, סדר עולם כא). הנביאות לפי מסכת מגילה: שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חלדה ואסתר.

היא היחידה בין השופטים שמסופר עליה בפירוש שהייתה שופטת בפועל "ויעלו אליה בני ישראל למשפט" (פס' ה).
היא הייתה אישיות בעלת השפעה עוד לפני שהייתה שופטת.
דמותה של דבורה דומה ביותר לזו של שמואל שהיה כמוה נביא, מנהיג ושופט בפועל.

במי בחרה דבורה לעמוד בראש השבטים ולהילחם בסיסרא?

בברק בן אבינעם. הואיל ודבורה בחרה בברק לעמוד בראש צבא נפתלי וזבולון יש לשער שיצא לו שם של איש צבא מוכשר עוד לפני שדבורה עוררה אותם לצאת למלחמה.
ברק היה מקדש נפתלי מקום שגם הוא היה רחוק למדי מתחום הממלכה הכנענית.

מה הייתה תכניתה של דבורה?

על ברק לאסוף עשרת אלפים איש מנפתלי וזבולון לכנסם בהר תבור. היא תמשוך לנחל קישון את סיסרא שר צבא יבין. סיסרא ירדוף אחר דבורה והיא תיסוג אל נחל קישון, אל הביצות העמוקות, שם ישקע רכבו הכבד בבוץ הטובעני, אז ירד ברק עם צבאו מראש הר תבור ויתנפל על סיסרא מאחור.

מדוע השתתפו במלחמה דווקא שבטי זבולון ונפתלי?

מכיוון שהם סבלו ביותר מלחץ הכנענים.

למה נבחר הר תבור כמקום התכנסות הצבא?

(א) להר תבור נודעה חשיבות מיוחדת מבחינה צבאית, כי הוא שולט על כל העמק מסביב, נוח לעקוב משם אחרי תנועות האויב.
(ב) הר תבור מקום בטוח בפני מרכבות הכנענים.

מה הייתה תשובתו של ברק?

"אם תלכי עמי והלכתי, ואם לא תלכי עמי לא אלך". ברק חשב כי רק דבורה תוכל להשפיע על העם לצאת למלחמה, והשפעתה האישית על צבאו בשעת הקרב תביא לניצחון.

מה משיבה לו דבורה?

"ותאמר: הלך אלך עמך, אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך" (פס' ט).
בקשתך שגם אני אצטרף לשדה הקרב לא תוסיף לך כבוד. הניצחון ייקרא על שמי ולא על שמך.
יש בדבריה גם נבואה למעשה יעל "כי ביד אשה ימכר ה' את סיסרא".

דבורה נענתה לבקשת ברק מנתה אותו לשר צבא. הלכה אתו לקדש נפתלי כדי להשפיע על העם לבוא בהמוניו למלחמה. ברק גייס עשרת אלפים איש ועלה עמם להר תבור.
לאחר מכן בחרה דבורה את יום הקרב והבטיחה לברק את הניצחון בשם ה' "כי זה היום אשר נתן ה' את סיסרא בידך, הלא ה' יצא לפניך" (פס' יד).

מה עשה סיסרא כשנודע לו שברק עלה על הר תבור?

"ויוזעק סיסרא את כל רכבו תשע מאות רכב ברזל ואת כל העם אשר אתו מחרשת הגוים אל נחל קישון" (פס' יג), מקום בו הייתה דבורה וחיל קטן ומובחר עמה. סיסרא רדף אחרי דבורה התקרב יותר ויותר אל הנחל במקום שהאדמה טובענית ביותר. גם מן השמים סייעו לדבורה

גשם סוחף ירד ארצה (ה, כ), הרכב הכבד שקע בבוץ, הסוסים השתדלו בכל כוחותיהם להזיז את הרכב ולא הצליחו. עתה הגיעה שעתו של ברק להכות את האויב. הוא ירד מהר תבור עם עשרת אלפים איש אחריו. "ויהם ה' את סיסרא ואת כל הרכב ואת כל המחנה לפי חרב לפני ברק" (פס' טו).
אנו יכולים לתאר לעצמנו את המהומה במחנה סיסרא. הסוסים משתוללים, נהגי הרכב מצליפים בהם. הרכב שוקע בבוץ הטובעני עד שיצא מכלל שימוש. אנשי הרכב נוטשים את רכבם ומנסים להימלט ומיד הם נופלים בחרב ברק ואנשיו. "ויפל כל מחנה סיסרא לפי חרב לא נשאר עד אחד" (פס' טז).

מה עשה המפקד סיסרא?

גם הוא נטש את הרכב וברח בכיוון שונה משאר הבורחים לאוהל יעל אשת חבר הקיני.

מי היו הקינים?

שבט נודד מוצאו במדין. לפי פס' יא אחד מראשי האבות של הקינים מצאצאי חובב חותן משה נפרד משאר הקינים השוכנים בתוך בני שבט יהודה (א, טז) וקבע את מקומו על יד אלון בצעננים (לרגלי הר תבור) (יהו' יט, לג), בסביבות קדש עירו של ברק. הקינים היו אנשי שלום של ישראל. חיו בשלום גם עם יבין "כי שלום בין יבין מלך חצור ובין בית חבר הקיני" (פס' יז), לכן סיסרא סבור היה שיעל תסתיר אותו באוהלה עד תום המלחמה.

כיצד נהגה יעל?

היא קיבלה אותו בסבר פנים יפות ונהגה בו מנהג הכנסת אורחים. כיסתה אותו בשמיכה (המילה שמיכה מופיעה פעם יחידה במקרא), כי היה תשוש ורטוב מגשם. השקתה אותו חלב במקום מים שביקש כדי להראות אדיבה, וכיסתה אותו שוב בשמיכה, וכשנרדם לקחה את היתד (התקועה בקרקע וקשורה ביריעת האוהל לתמוך בו) ואת הפטיש, הלכה בלאט כדי לא להעירו ותקעה את היתד ברקתו.

מדוע לדעתכם הרגה יעל את סיסרא?

יכול להיות שרצתה להוכיח שהקיני שומר אמונים לישראל. אולי חשבה שמותו ישים קץ למלחמה ויהיה שלום בארץ.
ברק רדף אחרי סיסרא. הוא חשד שנמלט אל הקינים והלך לחפשו שם. בראות יעל את ברק הבינה שהוא מחפש את סיסרא, הזמינה אותו לאוהל והראתה לו את סיסרא "נפל מת והיתד ברקתו".

אחרי התבוסה הגדולה נכנע יבין לפני בני ישראל, אבל בני ישראל הוסיפו להילחם בו עד אשר השמידו כליל את ממלכתו.

מלחמת דבורה היא היחידה המתוארת בספר שופטים כמלחמה נגד הכנענים.

כנראה שהייתה המערכה הגדולה האחרונה של ישראל נגד הכנענים. התוצאה של מלחמה זו הייתה ביטולה הסופי של ממלכת הכנענים. "ותשקט הארץ ארבעים שנה" (ד כג-כד ; ה, לא).

הניצחון על יבין וסיסרא נזכר בדורות הבאים כאחד הניצחונות הגדולים ביותר. "עשה להם כמדין כסיסרא כיבין בנחל קישון" (תהל' פג, י).

קריאת הפרק בחלוקת תפקידים.

ניב

לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך בה (פס' ט).
הוראתו : הדבר לא ינחיל לך כבוד.

עבודה בכתב

- 1) מי היה האויב הפעם? מה האדיר את כוחו?
- 2) על אילו שבטים השתלט?
- 3) מה מייחד את דבורה מכל השופטים?
- 4) מה הייתה תכניתה של דבורה?
- 5) באיזה תנאי הסכים ברק לצאת למלחמה? מדוע? על מה הסכים לוותר?
- 6) כיצד ניצחו את הכנענים?
- 7) מדוע נס סיסרא דווקא אל אוהל חבר הקיני?
- 8) הביאו מובאות מהכתוב שיעל נהגה בסיסרא מנהג הכנסת אורחים?
- 9) מה היו תוצאות המלחמה?

10) מי אמר למי?

- א) לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש.
- ב) אם תלכי עמי והלכתי, ואם לא תלכי עמי לא אלך.
- ג) אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך.
- ד) קום כי זה היום אשר נתן ה' את סיסרא בידך.
- ה) סורה אדני, סורה אלי, אל תירא.
- ו) לך ואראך את האיש אשר אתה מבקש.

11) כתבו בלשון הספר :

- א) אסוף אליך.
- ב) אבל.
- ג) גרם למהומה.
- ד) בחשאי
- ה) פטיש.

12) התכירונו? מי אנחנו?

- א) לכדתי את חצור וחרושת הגויים.
- ב) אנחנו השבטים שנלחצנו ע"י יבין.
- ג) עלינו ברגלינו להר תבור.
- ד) היו לנו תשע מאות רכב ברזל.
- ה) הרגתי את סיסרא בערמה.